וואָס איז די "קולטור ליגע" אין פּוילן?

פון ארטור זיגלבוים*)

מיר איז נישט איין מאָל אויסגעקומען בעת מיין רייזע איבער אמעריקע, זיך צו באַגעגענען מיט א סך, אפילו באקאנטע אידישע קולטור טוער און ישורנאַליסטען, מיט דער פראגע: "וואָס איז אזוינס די 'קולטור ליגע' אין פּוילן?" "וואָס איז דער חילוק צווישן פאַרלאַג 'קולטור ליגע' און אנדערע פאַרלאַגן?" — כמעט אין יעדער שטאָט קומט מיר אויס אויף דער פראגע צו ענטפערן. איך וויל דאָס מאָל, מיט דער הילף פון דער נאַסט פריינטלאַכקייט פון "דאָס אידישע וואָרט", ענטפערן אויף איין מאָל סיי די וואָס האָבן מיר שוין אין ווייניגע דיפראגע געשטעלט און סיי די וועמען איך וואָלט נאָך געדאַרפט ענטפערן פון מיינע וויטערדיקע באַגעגענישן.

"קולטור ליגע" איז א גרויסע אידישע קולטור אָרגאַניזאַציע, וועלכע פירט אָן במעט מיט דעם נאַנצן אָרגאַניזירטן קולטור אויף יעדע נעווינען, — און די גרויסע גרינד האָבן באַראַדפט שטאַרק האָנדיקעפּ אויפלעבונג אין דעם עפנטלעכן לעבן פון פּוילן. אין די אידישע שטעט און שטעטלאַך איז אזוי ווי א פּרעכטיקער געזעלשאַפטלאַכער אידישער ביכער פאַרלאַג אין דער וועלט. אלע אידישע פאַרלאַגן זיינען פריוואַטע.

"קולטור ליגע" איז געבוירן געוואָרן — איינגעלאַדן אַרויסגעהויבן געוואָרן פון דער סאַמע טיפעניש פונם אידישן מאַסן לעבן, אין די ערשטע נאָך מלחמה־יאָרן.

עס איז כאַראַקטעריסטיש, אז גראָד די מלחמה יאָרן, וועלכע האָבן אין די לענדער פון מזרח אייראָפּע איבערגעלאָזן נאָך זיך טויט, הונגער, מגפות און פאַרוויסטונג, האָבן גלייכצייטיק געבראַכט א גוואַלדיקע אויפלעבונג אין דעם אידישן קולטור לעבן פון פּוילן. אין די אידישע שטעט און שטעטלאַך איז אזוי ווי א פּרעכטער אידישער יוגנט, עס זיינען אויפגעוואַקן הונדערטער אידישע קולטור־פאַראיינען, ביבליאָטעקן, לייענן זאַלן, דראַמאַטישע קרייזן און שולן.

דאָס האָבן די אידישע מאַסן, וועלכע זיינען פריער אייביק געווען געפאַנגענטער פון אייגענע קולטור, אין אַן אַרט אויפגעשטאַנען.

*) ה' זיגלבוים איז איצט א נאַסט דאָ אין שטאָט אין די אינטערעסן פון'ם קולטור ליגע פאַרלאַג, און ער האָט אויף אונזער בקשה געגעבן אונז דאָס דאָזיקע אַרטיקל וועגן דער קולטור ליגע.

10—לעקציעס—10

סעריע
פון

חיים גרינבערג

1.
"סאָציאַליזם און רעליגיע"
זונטאָג דעם 10טן מאַי
3 ביי־טאָג

2.
"מאָטיוון אין דער ניי־העברייאישער ליטעראַטור"
(מ. י. בערדיטשעווסקי, שאול טשערניכאָווסקי און זלמן שניאור)
מיטוואָך דעם 13טן מאַי

3.
"אחד העם"
פרייטאָג דעם 15טן מאַי

4.
"די פּראָבלעמען פון דער רוסישער רעוואָלוציע"
זונטאָג דעם 17טן מאַי

5.
"י. ח. ברענער"
מיטוואָך דעם 20טן מאַי

6.
"שעקספּיר'ס 'שיילאָק'"
פרייטאָג דעם 22טן מאַי

7.
"דער קריזיס פון דער דעמאָקראַטיע"
זונטאָג דעם 24טן מאַי

8.
"א. ד. גאָרדאָן"
מיטוואָך דעם 27טן מאַי

9.
"שפּינאָזאַ דער איד"
פרייטאָג דעם 29טן מאַי

10.
"שלום עליכם'ס הומאָר"
זונטאָג דעם 31טן מאַי

די זונטאָגדיקע לעקציעס וועלן געלייענט ווערן

אין ציון־זאַל

אַלע אַנדערע

אין פאָלקס־שול

אַלע לעקציעס וועלן זיך אָנפאַנגען
9 אויזיגער אָוונט פּונקט
אויסזיכט:
אידישע פאָלקס־שול געזעלשאַפט
פועלי ציון, צעירי ציון
פּיאָנערן פרויען קלוב
און סיריקין ברענטש נאַציאָנאַלער אַרבעטער פאַרבאַנד

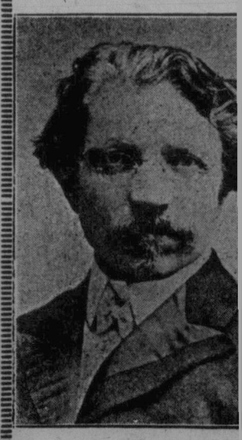

ליטעראַריש דראַמאַטישער אָוונט

צום

פּופּצנטן יאָרצייט

פון

שלום עליכם

זונטאָג מאַי דעם 10טן
8.30 אָוונט
אין
אין פרץ זאַל
נאַקאָטער, מאַנאַלאָגן און א. וו.
אויפזיכט:
פאָלקס ביבליאָטעק קאָמיטעט

דורך די קייטן פון דעם צאַרעסטישן גע־זעץ, דערפילט אביסעלע באַוועגונג־פריי־הייט: דאָס ערשטע מאָל האָט מען באַ־קומען די מענלאַכקייט זיך פאַרהעלטניס־מעסיק פריי צו אָרגאַניזירן זיך אין גע־זעלשאַפטן, האָט זיך דער עולם א וואָרף געטאָן צו ענינען פון דער דאָזיקער פריי־הייט מעגלאַכקייטן.

מ'האָט אבער נעדאַרפט א האַנט, אַן אָרגאַניזאַציע, וואָס זאָל די אַלע צופעליק־אָנגעוואַקסענע אינסטיטוציעס אָרגאַניזירן לויט איין מאַדוס, אריינברייגנען אַדמיניסטראַטיווקע פּראָגראַמאַטישע און געזעלשאַפטלאַכע פּלאַנטעפיקייט. אין צור ערשט נעשאַפן געוואָרן די צענטראַלע אידישע שול אָרגאַניזאַציע אין פּוילן, וועלכע איז אין היינט, בלי ספק, דער וויכטיק־סטער קולטור פאַקטאָר אין דעם אידישן לעבן. דאָס איז אבער געווען בלויז דער ערשטער וויכטיקער רינג, וואָס איז גע־שלאָגן געוואָרן. עס איז נאָך געבליבן הפ־קר דאָס נאַנצע איבעריקע קולטור פעלד. ריי מאַטעריאַל פאַר נייע רינגען, וואָס האָבן נעדאַרפט צוזאַמענגעשלאָסן ווע־רען אין איין גרויסער קולטור קייט. עס איז נאָך אויך געווען כמעט הפקר דאָס פעלד פון פאַרלעגעריי. די קליינע באַזונדערע פאַרלאַגן זיי פאַרטייען האַ־בען נעקאָנט אַרויסגעבן דינע, מערסטנס פּאַרטיי — פּראָפּאַגאַנדיסטישע בראַ־שור. די פּריוואַטע פאַרלאַגן האָבן צו יענער צייט אַרויסגעגעבן ביכער זייער וויניקע און זייער צופעליק. פּריוואַטער קאַפּיטאַל האָט זיך דאַן בעסער באַצאָלט אין אַנדערע מסחרים. עס איז געווען נור־מיק א בעוויסע אָרדענונג, א געוויסע גע־זעלשאַפטלאַכע איניציאַטיוו אויך אויף דעם געביט.

אַט אין די באַדינונגען אַנטשטייען אַן ערך מיט צען יאָר צוריק די געזעלש־שאַפט קולטור ליגע און דער פאַרלאַג קולטור ליגע. די ערשטע האָט זיך גע־שטעלט פאַר אַן אויפגאַבע צו אָרגאַניזירן אין אַן אַנצופירן די קולטור באַוועגונג פון די אידישע מאַסן אויף אַלע אַנ־דערע געביטן און דער פאַרלאַג — צו אָר־גאַניזירן א גרויסע פאַרלעגערישע טע־מיקייט מיט א געזעלשאַפטלאַכן כאַראַק־טער און אונטער געזעלשאַפטלאַכער קאָנ־טראָל. ביידע האָבן באַגעגנט נים ווייניק שטרויכלונגען און שטערונגען. אָבער זיי האָבן דורכגעהאַלטן די שווערסטע צייטן און היינט צוטאָג זיינען זיי, לעבן דער ענטראַלער אידישער שול אָרגאַניזאַציע, די וויכטיקסטע קולטור אינסטי־טוציעס פון די אידישע מאַסן און אייר־ראַפּע.

די געזעלשאַפט "קולטור ליגע" פירט היינט אַן מיט דעם באַרימטן פּאַלאַס־אוניווערסיטעט אין וואַרשע, זי אָרגאַני־זירט סעריעס לעקציעס פון ליטעראַטור און אַנדערע געביטן, האַלט אויס אַוונט־שולן, קורסן, זי פינאַנסירט און פאַרוואַל־טעט מיט דער באַרימטער טעאַטער סטו־דיאָ פון דר. וויינבערג, און די אידישע קונסט טעאַטערס אין פּוילן (לכשל, די ווילנער טרופּע), האָבן נאַנץ אַפּט פאַרדאַנקען דער קולטור ליגע. וואָס האָבן די מענלאַכקייט אויפצופירן פיל פון זייערע קינסטלערישע פּאַרשטעלונ־גען, סיי דורך דער דירעקטער פינאַנצי־עלער הילף פון דער געזעלשאַפט און סיי דערמיט, וואָס די געזעלשאַפט "קולטור ליגע" פּראָפּאַגאַנדירט און אָרגאַניזירט סיסטעמאַטיש, דורך די ספּעציעל דערצו געשאַפענע אָרגאַנען, א מאַסנטאַפּעט פאַרקויף פון בילעטן אין די דאָזיקע טע־אַטערס.

דער פאַרלאַג "קולטור ליגע", ווי א געזעלשאַפטלאַכע אינסטיטוציע, האָט שטענדיק צו קעמפן מיט קאַלאָסאַלע פי־נאַנציעלע שוועריקייטן. אָבער נים גע־קוקט אויף דעם, האָט ער אַנטוויקלט א גרויסע פאַרלעגערישע טעטיקייט און זיי־ער פיל נויטיקע און נוצלאַכע ווערק האָ־בען צו פאַראַנטקען דער עקזיסטענץ פון דעם דאָזיקן פאַרלאַג, וואָס זיי האָבן דער זעען די ליטטיקע שיין.

ביז דער לעצטער מינוט פון זיין לע־בען איז פיל יאָרן געווען פאַרויצער פון פאַרלאַג "קולטור ליגע" דער פאַרשטאָר־בענער שריפטשטעלער ה. ד. נאַמבערג. ערן פאַרויצער פונם פאַרלאַג "קולטור ליגע" איז אויך פיל יאָרן דער גרעסטער אידישער שרייבער פון אונזער צייט שלום אַש. צו דער פאַרוואַלטונג פונם פאַרלאַג נעהערן א רייע טיכטיקע אידי־שע קולטור טוער, די פאַרוואַלטונג ווערט יעדעס יאָר געוויילט דורך די מיטגלידער. און אַט די געזעלשאַפטלאַכע קאָנטראָלע ניט שוין די גאַראַנטיע, אַז אין דער שפּיץ פונם פאַרלאַג זאָל זיך פאַראייניקן טראַכט מען אויף דעם כחור אויס א בלבול, וואַרפט מען אים אַריין אין א טיפער גע־פענגעניש, וואָס איז אַרומגערינגלט מיט הויכע און שטיינערנע וועגנס און דאָס אומגליקלאַכע מיידל ווערט „נעבאַך, שיר נים בלינד, באַוויינענדיק איר פינסטער מזל.

אין אבער דער כחור אונזערער א מואר'דיקער העלד, אַן אמת'ער שכשוו הגבורה, וואָס בראָכט אייזן, צערייסט שטריק ווי דינע פעדערלאַך און קאָן איינער אַליין זיך פאַרשטעלן קעגן הונ־דערט. צעברעכט די אייזערנע גראַטעס פון זיין געפענגעניש, מאַכט ער פון דעם לייליאַך א שטריק, מיט איין פלעם לייגט ער אונדערן ביידע וועכטער באַוואוסטלאָז און והילך אינגו — ער: פאַרשווינדט און אַנטלויפט אהיים. און די ערדע איז סמש מחיה'דיק, עס צוגייט זיך איבער אַלע גלידער.

ווען דער העלד קומט אהיים, דעכט ער זיך אָפּ מיט זיינע שונאים ווי זיי האָבן פאַרדינט. לאָזן זיי ווען, די ליי־דאַקעס, מיט וועמען זיי האָבן זיך פאַר־טשעפּעט. פאַרשיקט ער זיי אויף קאַ־טאָרגע און ער הייראַט מיט זיין בעליב־טער וועלכע איז אים פון אַנצעך צייט פאַרבליבן געטריי און, ווי פלעגן אונזערע באַבעס און זייערע אַמאָל פאַרענדיקן זיי־ערע געשיכטעס, פון באַרד איז גערונען און אין מויל איז גאַרנישט אריינגעקומען, אַדער ווי דער דייטש זאָגט — ענדע גוט, אַלעס גוט. הכל על מקומו יבא בשלום.

אַמאָל, מיט וואָסערע פאַר הונדערט יאָר צוריק, זיינען כמעט אַלע ליבעס גע־שכטעס געשריבן געוואָרן אין דעם זעלבן זשאַנד און אויף דעם זעלבן שטיינער. אוודאי זיינען אויך דאַמאָלסט און נאָך פאַרלאַנג לעצטן יאָר אַרויסגעגעבן דעם אַריגינעלן ראָמאַן פונם יונגן שרייבער מיצמאַכער "אויפן ברוק" און ער נים סיסטעמאַטיש אַרויס די ביכער פון דעם קרעפטיקן און אַריגינעלן יונגן שריפט־שטעלער ש. האַראַנטשיק. פון דעם ראָ־זיקן שריפטשטעלער זיינען ביז איצט דורכן פאַרלאַג "קולטור ליגע" דערשינען די ראָמאַנען: "זומפּ", "אין גערויש פון מאַשינען", און "1905".

די אַנגערופענע נעמען און ביכער זיי־נען געבראַכט געוואָרן בלויז אַלס ביי־שפּיל און שעפן ווייס נים אויס די רשי־מה פון מחברים און ווערק. אויסער די דאָזיקע ביכער, נים דער פאַרלאַג סיס־טעמאַטיש אַרויס א רייכע ביבליאָטעק פון לערן ביכער פאַר שולן און אַריגינעלע — ווי איבערזעצטע קינדער ליטעראַטור. דער פאַרלאַג ניט אויך אַרויס א סיס־טעמאַטישע פּאָפּולער וויסנשאַפטלאַכע און קולטור געשיכטלאַכע ביבליאָטעק, אונטערן נאָמען "נאַטור און קולטור", אונטער דער דעראַקציע פון אַזא פאַכמאַן ווי י. יאַ־שונסקי. ביז איצט זיינען פון דער דאָ־זיקער ביבליאָטעק דערשינען פופצן ביי־בער, געבונדן אין פינף פּאַאַכט בענדער.

אחוץ די איינענע אויסנאַהמען באַמיט דער פאַרלאַג "קולטורליגע" צו פאַר־שפּרייטן דאָס בעסטע פון דער אידישער ליטעראַטור וואָס ווערט אַרויסגעגעבן אין אַמעריקע. דאָס רוסלאַנד און אַנדערע לענדער. דער פאַרלאַג ניט אויך אַרויס זייער פיל אַריגינעלע און איבערזעצטע וויסנשאַפטלאַכע ביכער.

די ליטעראַטור מיט וועלכער מען האַדעוועט די מאַסן

פון י. מאַרין

א סך פריער געווען קינסטלער, אמת'ע ליטעראַטן, וועלכע וועלן אויף אייביק פאַרבלייבן אומשטערבלאַך. אָבער קיין סך זיינען זיי ניט געווען. די איבעריקע שרייבער האָבן געהאַדעוועט זייערע לעזער מיט פאַרפּלאַנטערטע, אַטעם פאַר־כאַפּנדע, אומגלויבלאַכע געשיכטעס, ווי־דע פּאַסיוונגען און ניט געשטיינענע, ניט געפעלינענע געשעענישן. אין אַלע לענדער אַז נאָן אַלע שפּראַכן זיינען זיי געווען די דאָזיקע ראָמאַנסן, ווער מיט מער און ווער מיט וויניקער טאַלאַנט, און איר מענט זיכער זיין, אַז די לעזער פון אַמאָל איקע מיין צו זאָגן די מערהייט לעזער פון אַמאָל, האָבן בעסער געלעזן די אַזוי גע־רופענע שונד ליטעראַטור, איידער ערב־סטע און באַלערנדע ביכער.

אין רוסלאַנד, וואו די ליטעראַטור האָט אין קנאַפּע הונדערט יאָר געמאַכט דעם גרעסטן פּאַרנעס, וואָס א ליטעראַטור האָט אירענגט וואו נעהמט, פלעגט מען נאָך עדשט נים לאַנג צוריק פּאַרפלייצן דעם מאַרק מיט דריי און פינף קאַפּי־קעס'דיקע נאַרישע מעשיות, מיט וועלכע מען האָט געשפּייזט די נראַמאַטיע פון ערים מיט מיטל קלאַס. "ווי א סאָלדאַט האָט נעראַטעוועט פּעטער דעם גרויסן פון טויט", "באַווא פּאַראַלעוויטש", "אַל־גירדעו מיט די הונדערט מייליקע שטי־וועל", "דער ענגלישער מיליאָרדער". "אי־ליא מוראָמעץ" און ענלאַכע, וואָס דער סיטן פאַרלאַג האָט אַרויסגעגעבן אין די טויזנטער.

אין פּראַנקריך האָט מיט עטלאַכע צענדליקער יאָרן צוריק געקעגענט דער גרעסטער שונד ראָמאַנסיסט, אַדער ווי מען רופט עס אין רוסלאַנד "בולוואַרנע ראָמאַנען", קאַמאַנדע דע מאָנטעפּעז, וועלכער האָט אָנגעשריבן גראַב־בייביקע ראָמאַנען, וואָס עכטאַלן אריבער דריי טויזנט זיינען יעדער און נעשריבן אַר זיי נים זשאַלעוועדיק.

די דאָזיקע ראָמאַנען, וועלכע שילדערן דאָס לעבן פון דער פאַרויזער אונטער־וועלט, זיינען צעכאַפּט געוואָרן ווי מצה וואַסער. מען פלעגט שלינגען יערן וואַרט און מען לייענט זיי נאָך איצט אויך. מיר האָבן זיך, אַז מען האָט זיי אויף איבערצעצט אין אַיריש און זיי זיינען געלאָפן אין די שפּאַלטן פון א געוויסער צייטונג אין ניריאָרק, וואָס האָט פאַר יאָרן אין יאָרן געהאַדעוועט אירע לעזער מיט אזעלכע האַר שפּאַלטנדע ראָמאַ־נאַן.

אויף דייטשלאַנד, ענגלאַנד, אימאַ־ליע אַמעריקע און אַנדערע, מער אַדער ווייניקער צייווילזירטע זיינען אין דער

(שלום אויף זייט 4)

דער פאַרלאַג און געזעלשאַפט "קול־טור ליגע" גיבן איצט צוזאַמען אַרויס די "וואָכן שריפט פון ליטעראַטור" — א וואָכן זשורנאַל, וועלכער האָט זיך גע־שטעלט פאַר א ציל צו ווערן די טריבונע פון דער שעפערישער אידישער מאַסן קולטור אין פּוילן — און פאַר דער קור־צער צייט וואָס דער זשורנאַל עקזיס־טירט, האָט ער באַוויזן, אַז ער דינט דעם דאָזיקן ציל נעטריי.

* * *

איך האָב באַמיט אין קורצע שטריכן צו מאַלן א ווייס נים אויס־שעפנדיק בילד פון דער קולטורעלער און פּאַרלעגערישער טעטיקייט פון דער "קול־טור ליגע". די מענשן, וועלכע וויסן וואָס עס איז אַוויינס א ביכער פאַרלאַג, — קאָ־נען פון דעם בילד באַקומען א באַגריף, וואָס פאַר א ריזיקאַלישע אונטערנעמונג ס'איז די "קולטור ליגע" און זיי דאַרפן זיכער שטעלן די פראַגע: — פון וואָ־נען האָבן זיך צו א געזעלשאַפטלאַכער אינסטיטוציע גענומען אַזוי פיל מאַטעריי־עלע כחות פאַר אזא טעטיקייט?

זיי זיינען געשאַפן געוואָרן א דאַנק דער אַנשטריינגונג פון טויזנטער מענ־שען, א דאַנק דער מאַסן באַוועגונג וואָס נרופירט זיך אַרום דער "קולטור ליגע" און א דאַנק דער עקשנות און איבערגע־נעבנקייט פון אירע טוער. און די דאָזיקע עקשנות און מסירת־נפש האָט זיך גע־שאַפן צוליב דעם באַוואוסטזיין, אַז מען דינט א גרויסער און וויכטיקער באַדער־פענינג פון דער אידישער קולטור. פאַר־לעגערייַ פון אידישע ביכער קאָן נישט און טאָר נישט בלייבן אָנגעוויזן אויפן ראָט און גנאַד פון פּריוואַטע אונטערנע־מער און וויניקער פּאַלאַנט, און איר מענט זיכער זיין, אַז די לעזער פון אַמאָל איקע מיין צו זאָגן די מערהייט לעזער פון אַמאָל, האָבן בעסער געלעזן די אַזוי גע־רופענע שונד ליטעראַטור, איידער ערב־סטע און באַלערנדע ביכער.

"קולטור ליגע" האָט נעתאַט די אַמ־ביציע צו וואַקסן אַז זיך צו אַנטוויקלען אַן אויסערלאַכער הילף, בלויז מיט די כחות פון איר מיטגלידערשאַפט, מיט דער אַפּערוויליקייט פון די פיל טויז־זענטער מענשן, וואָס רינגלען זי אַרום. צען יאָר דורכאַנאַנד איז דאָס איר גע־לונגען. ערשט לעצט יאָרן פון דער ראַ'דיקער נויט, פון אויסזיכטלאָזן הונ־גער, וואָס האָט באַהערשט היינט נייב־ציק פּראַצענט פון די אַרבעטנדיקע אי־דישע שיכטן פון פּוילן, האָבן געוואָרן נען דער "קולטור ליגע" צו שיקן א דעלעגאַט אין אַמעריקע, כדי פאַר די אַמעריקאַנער אידישע מאַסן אויפצוקלע־רען וועגן אַזוינס די "קולטור ליגע", און כדי דאָ צו אַנטוויקלען פאַר איר א רעטונג קאַמפּאַניע, אין דער פאַרס פון פאַרשפּרייטן אירע ביכער.

מיר איז אויסגעפאַלן די שווערע און בכבודיקע אויפגאַבע די דאָזיקע מיסיע צו דערפיל. איך האָב אַז איך וועל דאָ אין וויניקע באַנענענען אַזאַ וואַרעמ־פאַרשטענדעניש און אונטערשטיצונג פון די אידישע מאַסן און קולטור טוער, ווי איך האָב באַגעגנט אין אַנדערע שטעט פון קאַנאַדע.

אייער העט
דריי קלינד און רעבלאַקד
פאַר בלויז 50c
טעלעפאָנירט 37 266
PERTH DYE WORKS LTD.

די טרעגער פון די משיחישע באַוועגונגען ביי אידן

אַן אָפּהאַנדלונג פון אַלע באַוועגונגען פון משיחישער אויסלייזונג פון בר כוכבא ביז הערצלען

פון יוסף שפּירא

(צענטע פאָרזעצונג)

אבו עיסי איז אומגעקומען אין דער מלחמה, וואָס ער האָט געפירט מיט'ן גלויבן; אַז נאָכדעם ווי עס וועט פאַלן די הערשאַפט פונ'ם כאַליף, וועט געשאַפן ווערן די מעגלאַכקייט פאַר די אידן זיך אומצוקערן קיין ארץ־ישראל און דאָרט אויפשטעלן זייער איינגעפאַלענע היים. זיין טויט האָט ביי זיינע אָנהייננער אַרויס־גערופן א פאַרלאַנג אַנצוהאַלטן זיין גלויבן און עס האָט זיך ביי זיי געשאַפן די לע־גענדע, אַז ער איז ניט אומגעקומען אין דער מלחמה; נאָר אַז ער געפינט זיך אין א פאַרבאָרגענער הייל און ווען עס וועט קומען דער טאָג פון דער אויסלייזונג, וועט ער זיך באַוויזן און וועט ווערן דער אויסלייזער.

זיינע אָנהייננער האָבן געטראָגן זיין נאָמען און זיך גערופן די עסיים.

יודנאַן פון האַמאַדאַן

צום סוף פון אַכטן יאָרהונדערט איז אויפגעשטאַנען אבו עיסים א תלמיד מיט דעם נאָמען יודנאַן (אָדער יהודה הפרסי) פון האַמאַדאַן, אין פערסיען. ער אַליין האָט ניט געזאָגט, אַז ער איז א משיח, נאָר אַז ער דאַרף צונויפן פאַר אים א וועג. זיינע אָנהענגער האָבן אים אָבער שפּעטער געקרונען פאַר משיח'ן און נאָך זיין טויט האָבן זיי אויך געגלויבט אין אים. זיינענדיק זיכער, אַז ער וועט זיך באַווייזן צווישן די לעבעדיקע, וועמען ער וועט ברייננען א נייע תורה. פונקט ווי די מחמד'אַנער גלויבן אַז זייער בריא וועט זיך נאָך אַמאָל באַוויזן צווישן די לעבעדיקע. יודנאַן איז געווען א פאַסטן, איידער ער איז אַנטפּלעקט געוואָרן.

יודנאַן האָט געוואָלט באַוויזן, אַז דער מעגש האָט א פריער אויסוואַל. דאָס וואָס זיינע מעשים זיינען פון פריער אָן באַקאַנט פאַר גאָט — איז נאָך ניט קיין באַוויז אַז דאָס מוז אזוי זיין, ווייל אויב יאָ, וואָרום זאָל קומט דעם מעגשן שכר און ענש? ווען דער מעגש איז דער בעל הבית פון איבער זיינע מעשים, דאַן איז פאַר־שטענדלאַך אַז ער דאַרף דערוואַרטן באַצאָלט פאַר זיינע גוטע און פאַר זיינע שלעכ־טע מעשים.

ווי זיין רבי אבו עיסי, האָט יודנאַן פאַרגאָנט זיינע אָנהענגער, אַז זיי זאָלן ניט "טרונקען קיין ווין און ניט עסן קיין פלייש און פאַסטן פיל תעניתים. דערפאַר אָבער האָט ער געזאָגט, אַז שבת און יום טוב איז ניט קיין חיוב אָפּצוהיטן אין גלות און אין מיר טוען עס בלויז אַלס אָן אָנדייטן צו דעם וואָס אונזערע עלטערן האָבן גע־טאָן.

מיט מער ווי הונדערט יאָר נאָך יודנאַן'ס טויט האָט זיך געפונען אין פער־סיען א קליינע גרופּע פון זיינע אָנהענגער, וואָס האָבן אַרויסגעקוקט אויף זיין אַנט־פּלעקונג אַז האָבן זיך שפּעטער אויסגעמישט צווישן זייערע שכנים. די מחמד'אַנער, וואָס זיינען באַקאַנט מיט קיין אַקטיוון פאַרזוף פון יודנאַן זאָל געווען אָנהייננער אַרויס־גערופן א פאַרלאַנג אַנצוהאַלטן זיין גלויבן און עס האָט זיך ביי זיי געשאַפן די לע־גענדע, אַז ער איז ניט אומגעקומען אין דער מלחמה; נאָר אַז ער געפינט זיך אין אַ פאַרבאָרגענער הייל און ווען עס וועט קומען דער טאָג פון דער אויסלייזונג, וועט ער זיך באַווייזן און וועט ווערן דער אויסלייזער.

זיינע אָנהייננער האָבן געטראָגן זיין נאָמען און זיך גערופן די עסיים.

יודנאַן פון האַמאַדאַן

אין דער צייט ווען אבו עיסי האָט געוואָלט פירן די אידן צו זייער באַפרי־אונג, דורך קאַמף מיט דעם כאַליף, האָט זיך אין ארץ ישראל באַוויזן א ספר וועגן דעם ווי אַזוי משיח וועט זיך אַנטפּלעקן און וועגן דער נאָענטער גאולה. דאָס איז אפשר געווען דער ערשטער צווישן די מיסטישע ספרים. וואָס האָבן נאָכדעם נאָכ־געפאָלגט און זיין נאָמען איז — נסתרות דרבי שמעון בן יוחאי.

דער תנא ר' שמעון בן יוחאי איז געווען געוואָרן פון פיל מיסטיקער אַלס דער אָנזאָגער פון דער גאולה און צו אים ווערט אויף צוגעשריבן דער זאַר. אויף אַנ־דערע פאַרפאַסער פון מיסטישע ספרים האָבן געגלויבט, אַז עס איז בעסער צו רופן דעם נאָמען פון דעם דאָזיקן תנא אויף. זייערע ווערק.

די אורזאַך וואָרום ר' שמעון בן יוחאי איז אויסגעפעליבן געוואָרן פון די מיס־טיקער אַלס זייער רבי, איז אפשר דאָס, וואָס ער איז שטאַרק גע'רודפ'ט געוואָרן פון דער רוימישער מלוכה, ווי זיין רבי ר' עקיבא און ער האָט זיך ניט געשראָקן אויס־צוזאָגן, וואָס ער האָט בערענקס וועגן דער רעגירונג. ווען מען האָט זיך דערמון דער וואוסט און מען האָט אים געוואָלט טויטן, איז ער אַנטלאָפן און זיך אויסגעבאַ־האַלטן אין א הייל דריי יאָר צייט. דאָרט האָט ער מיט זיין זון אַליעזר געלערנט תורה די גאַנצע צייט (שבת ל"ר).

און ווייל ר' שמעון איז געווען א "מלומד בנסים", איז ער שפּעטער, ווען ער איז אַרויס פון דער הייל און עס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן א נייע גזרה אויף אידן, איז ער געשיקט געוואָרן קיין רוים, מבטל צו זיין די גזרה (מעליה י"ז).

און דאָס וואָס ער איז געזעסן אין דער הייל אָבגעזונדערט פון מענשן פאַר־דרייצן יאָר צייט און האָט זיך אָפּגעגעבן מיט תורה, האָט געווירקט אויף די אַלע מיסטיקער, אַז עס זאָלן צו אים צוגעשריבן ווערן פאַרשיידענע סודות פון דער תורה. וואָס זיינען פריער ניט אַרויסגעגעבן געוואָרן צו קיין מענש. אַזוי ווערט צו אים אויך צוגעשריבן די אַנטפּלעקונג וועגן משיח'ן, וואָס האָט זיך באַוויזן אין ארץ־ישראל אין יאָר 750.

אויב די דאָזיקע אַנטפּלעקונג האָט געהאַט א דירעקטע ווירקונג אויף אַב־עיסים באַוועגונג איז שווער צו זאָגן. זי איז אָבער וואַרשיינלאַך אויסגענוצט גע־וואָרן און מען האָט אים דעם געזעגן א געוויסן צייכן, אַז די גאולה איז מאַקע נאָ־ענט.

און אַט וואָס עס ווערט דערציילט אין דעם דאָזיקן מיסטישן ספר:

ווען רבי שמעון איז געווען אין דער הייל, האָט ער תפלה געטאָן פערציק טעג און פערציק נעכט און באַלד האָבן זיך צו אים באַוויזן די געהיימענישן פון "סוד" און ער האָט ווען אָנגעגעבן דרש'ענען. ווען ער האָט געזעען, אַז עס וועט נאָך אָנקומען די הערשאַפט פון ישמעאל איבער אידן, האָט ער געזאָגט: איז דען ניט גענוג פאַר אונז וואָס מיר האָבן געהאַט אויסצושטיין פון דער הערשאַפט פון אדום, דאַרפן מיר נאָך האָבן מלכות ישמעאל? האָט אים מסטרן שר הפנים געזאָגט, ער זאָל זיך ניט שרעקן, ווייל עס וועט דערפון אַרויסקומען א ישועה פאַר אידן, צוליב דעם וואָס ישמעאל וועט באַזיגן אדום'ן און עס וועט צווישן זיי הער־שען א גרויסע שנאה.

און ר' שמעון דערציילט ווייטער אין נאָמען פון זיין רבי'ן ר' ישמעאל, ווי אַזוי די מלוכה ישמעאל וועט פאַרניכטן אדום'ן און נאָכדעם ווי יעדער איינער פון אירע הערשער, די כאַליפן, וועלן זיך באַציען צו די אידן, און נאָכדעם, צום סוף, פון דער הערשאַפט פון ישמעאל. וועלן זיי שווער מאַכן דעם יאָך איבער די אידן און וועלן אַרויסגעבן שווערע גזרות — און דאָס וועט זיין דער סוף פון די אידישע גז־רות און דאַן —

— וועט אויפשטיין משיח בן יוסף און וועט זיי ברייננען קיין ירושלים און וועט בויען דעם בית המקדש און וועט מקריב זיין קרבנות. וועלנע וועלן באַוויליקט ווערן. אויב די אידן וועלן ניט זוכה זיין, וועט קומען משיח בן אפרים (בן יוסף?) ווערן. אויב די אידן וועלן ניט זוכה זיין, וועט קומען משיח בן דוד.

דאַמאָלט וועט אויפשטיין א מלך רשע און זיין נאָכשען וועט זיין אַרמילוס. א פליכטוואַטער, מיט קליינע אויגעלאַך און א טויבער אויפ'ן רעכטן אויער. אויב א מענש וועט צו אים רייד נוטס, וועט ער איסשטעלן דעם טויבן אויער און ווען מען וועט צו אים ריידן גוטס, וועט ער איסשטעלן דעם הערנדיקן אויער; ער איז דער זון פון זאַמד און שמיינער און ער וועט פירן א קאַמף מיט משיח בן יוסף. אידן וועלן פאַרטריבן ווערן אין די מדבריות פאַר פינף און פערציק טעג און משיח בן יוסף וועט דאָרט שטאַרבן.

(ווייטערס קומט)

קוקט זיך איין אין דעם דאָזיקן בילד. די פרוי — דאָס זייט איר; דאָס קינד — דאָס איז דער יתום און יתומה. דערפילט דעם גרויסן אונטערשייד צווישן איין ביידן. און העלפט דעם יתום און יתומה.

העלפט דעם בית יתומים וועלכער ניט שטיצט, שפּייזט און דערציט הונדערטער קינדער. איר קאָנט דעם רעקאָרד פון מערב קאַנאַדער בית יתומים: איר זענט שטאָלץ אויף אייער אינסטיטוציע! רופט זיך איצט אָפּ, ווען די אינ־סטיטוציע אָפּלירט צו אייך און נעמט אויף אונזערע קענוועטערס מיט אַכטונג און רעספּעקט.

ניט פאַרן בית יתומים! וויפיל איר קאָנט נאָר! מער וויפיל איר קאָנט!

ליידיס סאָסייטי פון מערב קאַנאַדער בית יתומים